

מרכז אליאנס ללימודים איראניים

מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, סמדר שאול

כרך 6 גיליון 4, אפריל 2018

תוכן העניינים

- 3 ..... טורקיה במבט אמביוולנטי לעבר סוריה
- 5 ..... איראן מתייבשת: השיח הרשתי סביב מחאת החקלאים במחוז אספהאן
- 8 ..... "איני רוצה דם על הקוד שלי": טכנולוגיות מערביות בשירות מדינות המזרח התיכון

דבר העורכים

הדסק לחקר רשתות ע"ש דורון הלפרן שמח להגיש לכם את גיליון אפריל של ביהייב. בראשית הגיליון נסקור את התגובות ברשתות הטורקיות לתקיפה הצבאית המערבית נגד משטר אסד בעקבות המתקפה הכימית שביצע בדומא, המשקפות את המחלוקת הקיימת בין המחנות השונים בטורקיה סביב הסוגיה הסורית; נעסוק במחאת החקלאים באספהאן שהתפרצה על רקע מצוקת המים הגוברת במחוז, החושפת את אוזלת היד של השלטונות האיראניים במתן מענה למשבר המים שהפך לאחד האתגרים המשמעותיים עבור הרפובליקה האסלאמית; ונסיים במאמר הסוקר את השימוש שעושות מדינות ברחבי העולם, ובמזרח התיכון בפרט, בטכנולוגיות מערביות ברובם, למעקב וריגול אחר משתמשים ברשת.

קריאה מהנה!

טורקיה במבט אמביוולנטי לעבר סוריה

ד"ר חי איתן כהן ינרוג'ק

המתקפה הכימית שביצע משטר אסד בדומא ותגובת הנגד הצבאית של המערב בראשות ארצות הברית, הותירו את חותמן על השיח הציבורי ברשתות הטורקיות. טורקיה, החולקת גבול באורך 911 קילומטרים עם סוריה, מאוכלסת כיום בלמעלה מ-3 מיליון פליטים סורים, ועל כן מושפעת עמוקות מההתרחשויות מעבר לגבול. נוסף על כך את מדיניות החוץ הטורקית שמוביל הנשיא ארדואן הפועל למיצוב טורקיה כשחקנית פעילה ומובילה במזרח התיכון מבחינה מדינית וצבאית, בניגוד למדיניותה המסורתית שהתאפיינה בנטייה לאי התערבות במרחב זה. השיח הרשתי חושף את הנושאים העומדים בבסיס המחלוקת שבין המחנות השונים בטורקיה בנוגע לסוגיה הסורית.

תמונה 1: כרזה שהופצה על ידי מתנגדי ארדואן ומתארת את ההצעה למתן אזרחות לפליטים הסורים כסחר חליפין בין ארדואן לפליטים, תחת הכותרת: "קח את האזרחות, קח את ההצבעה", מתוך טוויטר

ככלל, מסתייגים הגולשים החילוניים מתמיכת ארדואן בצבא הסורי החופשי שאנשיו נתפסים על ידם כקיצונים דתיים, ומעדיפים להדגיש את החילוניות כמכנה משותף בינם לבין מחנה אסד. נוסף על כך את התנגדותם לגל הפליטים הסורים שפקד את המדינה ושהביא לדבריהם ל"כיבוש הערים" הטורקיות ולהעלאת שיעור האבטלה בקרב הטורקים בשל זמינות של כוח אדם זול מקרב הפליטים

הסורים. כמו כן, סוגיית האזרחות של הפליטים, שהועלתה כאפשרות לראשונה ביולי 2016,¹ נתפסת על ידי החילוניים כתמרון נוסף, מיני רבים, של ארדואן לקראת משאל העם שצפוי היה להיערך באפריל 2017, ונועד להגדלת התמיכה בו בקלפי (תמונה 1). הצעה זו נגנזה לבסוף בעקבות ניסיון ההפיכה הכושל שאירע בטורקיה ב-15 ביולי באותה שנה. ואולם, ביקורתם החריפה ביותר ממוקדת באבדות שספג הצבא הטורקי במבצעים הצבאיים שניהל בסוריה. הגולשים החילוניים, שלא השתכנעו מנחיצות ההתערבות הצבאית בצפון סוריה, יצאו בקמפיין רשתי נגד החלטת הממשל תחת הסיסמה "החייל הטורקי בחזית והפליט הסורי בבית קפה". דרישת הגולשים החילוניים, המשותפת גם ללאומנים קיצונים, היא לשנות את מדיניות החוץ הטורקית, כדרך להביא לנרמול היחסים עם סוריה, בין היתר למען יצירת הסדר להחזרת הפליטים אליה. הדבר עומד ככל הנראה בבסיס הימנעותם ממתחת ביקורת על משטר אסד בעקבות השימוש שעשה בנשק כימי נגד בני

**תמונה 2: כרזה שהופצה על ידי "מפלגת
הלאום" הלאומנית עם הכיתוב "מול המתקפה
האימפריאליסטית [אנו] עומדים לצד סוריה",
[מתוך טוויטר](#)**

עמו, ואשר תורץ כחלק מפעולותיו להגנה על אדמת סוריה מהתערבויות אימפריאליסטיות. לפיכך, גינו הגולשים את תגובת הנגד המערבית לתקיפה ואת המדינות שהיו מעורבות בה תחת התיוג "אנחנו לצד סוריה" (תמונה 2). התקיפה תוארה על ידי הגולשים כמהלך אימפריאליסטי שנועד לשרת "רק את סוחרי הנשק"², והיו מי שביצעו הקבלה בין התקיפה המערבית לטענות השווא של נשיא ארה"ב לשעבר, ג'ורג' בוש, נגד סדאם חוסיין, שהובילו לכיבוש עיראק ולאבדות רבות לאזור.³

ארדואן זכה אף הוא לקיתונות של ביקורת ברשתות תחת התיוג "לא למלחמה", כשהואשם על ידי גולשים חילונים בשיתוף פעולה עם המערב על רקע תמיכתו במהלך הצבאי כנגד משטר אסד,⁴ שאף עשו שימוש ציני במונחים איסלאמיסטים דוגמת המונח "צלבנים" לתיאור מדינות המערב, המתכתבים עם סגנון השיח של המחנה היריב התומך בארדואן. לראיית הגולשים החילוניים, הדבר מהווה משום הוכחה לחשיבות שנותן ארדואן ליחסיו עם המערב על פני "האומה האסלאמית" כהגדרתם, המהווה יעד לתקיפת המערב. בשיח הוזכרו גם ציטוטים מדברים שאמר ארדואן בעבר ובהם מתח ביקורת חריפה כנגד נוכחות מערבית בסוריה שזיכוחו בכינוי "דו פרצופי".

תומכי ארדואן, לעומת זאת, הביעו תמיכה בפליטים הסורים תוך שמתחו ביקורת קשה נגד אסד שכונה על ידם "רוצח". הם טענו שארדואן הוא המנהיג היחיד המשמיע את קול הצדק, ולא חסכו ביקורת מהמערב שלטענתם מבדיל בין דם לדם ולא עושה די כשמדובר בדם של מוסלמים חפים מפשע.⁵ האשמות דומות הושמעו על ידי ארדואן, כפי שמוצג בכרזות ששיתפו תומכיו ברשת, כשהפעם הוא זה שעשה שימוש בתואר "דו פרצופיות" לתיאור מדינות המערב. תומכי ארדואן פעלו גם להצדקת הנוכחות הצבאית הטורקית בצפון סוריה שהוגדרה כאפשרות היחידה להחזרת הפליטים הסורים לבתיהם. תמיכה בסוגיית הפליטים הסורים נתגלתה גם בספרי לימוד טורקיים שהודפסו בשנים האחרונות ובהם מכונים הפליטים "אחים" מסוג "אנסאר" (Ensar Kardeşliği), מונח היסטורי המגדיר את צורת ההתנהלות של המארחים כלפי המהגרים אשר הגרו ממכה למדינה בהנהגת הנביא מוחמד.

חרף העמדה הביקורתית שמבטאים תומכי ארדואן כלפי המערב, פרסום דבר התקיפה הצבאית נגד אסד התקבל על ידם בברכה. תגובות סותרות אלה חושפות את העמדה האמביוולנטית שבה מחזיקים תומכי

ארדואן כלפי ארצות הברית, שמחד גיסא דורשים את נסיגתה מסוריה בשל העמדה הפרו-כורדית שמפגין ממשל טראמפ, ומאידך גיסא מבקשים ממנה לפעול בנחרצות כנגד אסד. נראה אפוא שבימים אלה גוברת השנאה כלפי אסד על שנאתם של חלק ניכר מתומכי ארדואן כלפי הכורדים. לאחר שהסתיימה התקיפה והתבררו תוצאותיה, גבר תסכול הגולשים נוכח היקפה המוגבל לפגיעה במטרות "נדל"ן" כהגדרתם, הנובע מהימנעותה של ארצות הברית מלהרגיז את רוסיה. רוסיה זכתה אף היא לתגובות אמביוולנטיות שכללו שבחים בשל שיתוף הפעולה שמקיימת עם טורקיה במשא ומתן בסוריה וסיועה בהקמת הכור הגרעיני הטורקי הראשון באקקויו שבדרום טורקיה, לצד הפניית אצבע מאשימה לעבר פוטין בשל תמיכתו באסד.

השיח ברשתות הטורקיות חושף פעם נוספת, מיני רבות, את הקרע האידאולוגי בחברה הטורקית, שהתפשט גם לנושאים של מדיניות חוץ שהפכו לחלק בלתי נפרד מהפוליטיקה הפנימית. ניכר כי השקפת העולם החילונית מקצינה למול ההזדהות הפאן-אסלאמית של תומכי הממשל. חרף המחלוקת שבין מחנה החילונים-לאומנים לתומכי ארדואן בדבר מדיניות החוץ הנדרשת כלפי סוריה, חושף השיח עמדות אנטי אמריקאיות המשותפות לרבים מקרב שני המחנות. ממצא זה נתמך, בין היתר, בסקר של מכון PEW המראה כי 72% מהטורקים רואים בארצות הברית איום מרכזי, בשעה שהאויבות ההיסטוריות כרוסיה וסין נתפסות כאיום מופחת בעיני 54% ו-33% מקרב המשיבים, בהתאמה.⁶ אם כן, התמיכה שמפגינים הגולשים הטורקים בתקיפה האמריקאית הינה בבחינת "לא מאהבת מרדכי, כי אם משנאת המן".

איראן מתייבשת: השיח הרשתי סביב מחאת החקלאים במחוז אספהאן

ד"ר רז צימט

במרץ האחרון פרצו באספהאן שבמרכז איראן הפגנות של חקלאים במחאה על מצוקת המים המחרפה במחוז. אין זו הפעם הראשונה שבה פורצות הפגנות באספהאן על רקע זה, כאשר במרץ 2013 התעמתו חקלאי המחוז עם כוחות הביטחון בעקבות החלטת הממשלה לקצץ במכסות המים של אספהאן ולהקצותם למחוז יזד השכן. כישלון השלטונות לספק מענה לדרישות החקלאים עורר שיח נוקב ברשתות החברתיות המציג ביקורת ציבורית כנגד אוזלת ידו של המשטר, כמו גם מודעות גוברת למשבר המים שהפך בשנים האחרונות לאחד האתגרים המשמעותיים ביותר הניצבים כיום בפני הרפובליקה האסלאמית.

**תיעוד הפגנות החקלאים באספהאן,
מתוך טוויטר**

מחאת החקלאים באספהאן פרצה על רקע החלטת השלטונות לקצץ במכסות המים לחקלאות. בין הגורמים המיוחדים למשבר המים החריף ניתן להצביע על בצורת קשה שפקדה את איראן בשנים האחרונות, תכנון לקוי של משק המים, גידול האוכלוסין ומדיניות מים שגויה הכוללת ניצול בלתי מבוקר של מים בחקלאות, שימוש במערכות השקיה מיושנות ובלתי יעילות והקמת סכרים שכדאיותם מפקפקת אשר גרמו להצטמצמות ולהתייבשות חלק ממאגרי המים.

בהעדר סיקור תקשורתי הולם, הפכו הרשתות החברתיות לערוץ מרכזי לעדכונים בנוגע למחאה, בדומה לאירועי מחאה אחרים באיראן. הגולשים ניצלו את הרשת על מנת להעלות סרטונים

ותמונות בהם נראים מאות מפגינים המוחים על מצוקת המים וקוראים סיסמאות בגנות השלטונות. השיח הרשתי שהתפתח בעקבות ההפגנות כלל ביקורת חריפה כנגד השלטונות, ובכלל זה הנשיא חסן רוחאני, שלא עמדו בהבטחותיהם לסייע בפתרון המשבר. הגולשים הדגישו כי לא ניתן להאשים רק את הבצורת בהחרפת המשבר ותלו את עיקר האחריות למצב בהתנהלות כושלת של השלטונות ובשחיתות. לטענת חקלאי אספהאן, הממשלה מפלה אותם לטובה מחוזות אחרים בהקצאת מכסות המים ואינה מותירה להם מים בכמות מספקת להשקיה. אחד הגולשים האשים את הממשלה בהקמת תעשיות כבדות במרכז המדינה תוך התעלמות מהתנאים הסביבתיים וממשאבי הטבע. הוא ציין כי מדיניות זו הביאה למשבר מים ולזיהום אוויר חמורים והאשים את השלטונות ב"בגידה", כהגדרתו, באזרחי המדינה.⁷

השיח הרשתי נוצל גם להגברת מודעות האזרחים למצוקת המים המחריפה במדינה כולה. עיתונאי ופעיל חברתי בשם אבראהים גראוונד הזהיר כי משבר המים הופך למשבר חברתי, אנושי ותעסוקתי חמור הצפוי לפגוע קשות בחקלאים ובעובדי התעשייה, לנוכח העובדה כי 93% מצריכת המים באיראן משמשת כיום לצרכי חקלאות ותעשייה.⁸ גולש אחר הזכיר כי מלחמת האזרחים בסוריה פרצה כתוצאה ממשבר מים. "בין אם אנחנו רוצים בכך או לא, מאמינים בכך או לא, ובין אם גורם חיצוני מעורב בכך או לא, יש לנו בעיית מים והיא מסוכנת", ציין הגולש והצביע על מחאת החקלאים באספהאן כעדות חיה לכך.⁹

בדומה לגל המחאה שפרץ באיראן בסוף 2017, נשמעה גם הפעם ביקורת כנגד הפניית משאבי המשטר אל מקומות ומטרות מחוץ לגבולות המדינה, כגון סוריה, הגובה מחיר כלכלי כבד על חשבון הטיפול במצוקות האזרחים. סיסמאות שנישאו על-ידי המפגינים הדהדו עד מהרה גם ברשתות החברתיות. באחת ההפגנות

קראו מפגינים "האויב שלנו אינו אמריקה, האויב שלנו הוא כאן" וזמן קצר לאחר מכן השיקו גולשים ברשת תיוג בשם: "האויב שלנו הוא כאן" (#دشمن_ما_همینجاست). תיוג זה שימש לעדכוניס אודות גילויי מחאה נוספים ברחבי איראן ולתגובות ביקורת כנגד המשטר המבכר, לכאורה, עימותים עם אויבי המדינה מחוץ, על פני פתרון מצוקות האזרחים מבית.¹⁰

עם התרחבות המחאה במהלך אפריל, הכתיבו השלטונות התנהלות תקיפה כלפי המפגינים שבאה לידי ביטוי בפיזורם באופן כוחני על ידי כוחות הביטחון, תוך שימוש באמצעי דיכוי כגו מדמיע וזרנוקי מים שתועד בסרטונים שהופצו ברשתות החברתיות. נציג מנהיג איראן במחוז אספהאן, איש הדת הבכיר איתאללה יוסף טבטבאאיי-נז'אד, האשים את החקלאים בהסתה והזהיר אותם מפני המשך הפרות הסדר. הוא ציין כי מצוקת המים במחוז חריפה עד כדי כך שבקיץ הקרוב יהיה צורך לשקול הקצבת מים גם לשתייה. הקצבת מים נוספת לחקלאות בנסיבות אלה אינה אפשרית ואינה הגיונית, הצהיר איש הדת.¹¹

דבריו של טבטבאאיי-נז'אד עוררו כעס ותסכול בשל אי התייבותו לצד האזרחים והצגתו את המפגינים כמסיתים,¹² דבר שחשף בתורו את הניכור הגובר שחש הציבור כלפי אנשי הדת המזוהים כיום כנציגי השלטון ולא עוד כמייצגי האזרחים. ביטוי למגמה זו באירוע שהתרחש בחודש מרץ על רקע הפגנות החקלאים, כאשר אזרחים באספהאן היפנו את גבם לדרשן תפילות יום השישי במסגד כדי להביע את מחאתם נגד השלטונות.¹³

השיח סביב הפגנות החקלאים משקף היטב את המחאה הגוברת כלפי התנהלות השלטונות באיראן בנושאים סביבתיים, ובראשם משבר המים וזיהום האוויר, הנמשך מזה מספר שנים, כאשר הרשתות החברתיות משמשות זירת מאבק מרכזית עבור האזרחים על רקע היעדרו של מרחב תקשורתי אחר שיאפשר זאת. הפגנות המחאה באספהאן מעידות כי המאבק איננו מוגבל עוד למרחב הווירטואלי אלא זולג גם לרחובות ומציב בכך אתגר פוליטי גובר בפני השלטונות. גילויי המחאה, הן במרחב הרשתי והן במרחב הפיזי, שבים ומעידים על התסכול הגובר בציבור האיראני לנוכח מצוקותיו המחריפות בכל תחומי החיים וכישלון השלטונות לספק להן מענה.

“איני רוצה דם על הקוד שלי”: טכנולוגיות מערביות בשירות מדינות המזרח התיכון

ד"ר טל פבל

משחר ימי האינטרנט פועלות מדינות רבות ברחבי העולם להגבלת אזרחיהן מגישה חופשית למרחב המקוון, ובכלל זה מדינות המזרח התיכון, על רקע משברים וחוסר יציבות, אך גם כמעשה שבשגרה מטעמי הגנה על התרבות ומוסר המשתמשים. פעולות אלה נעשות באמצעות טכנולוגיה מתקדמת, לרוב מתוצרת מערבית, המאפשרת מעקב וריגול אחר משתמשים ברשת באופן המערער על ערכים מערביים בסיסיים. דבר שעומד לא פעם בניגוד למדיניות המוצהרת של החברות המפתחות ומדינות מוצאן.

קיימות דרכים רבות ומגוונות להגבלת השימוש של המשתמשים לאינטרנט. אלו כוללות, בין היתר, חקיקה מגבילה, פסקי הלכה ואיסורים דתיים, הגבלות כלכליות וקביעת רף מחירים המונעים מהאזרחים את האפשרות לרכישת מחשבים וציוד נדרש, כמו גם חיבור קבוע לאינטרנט מבתיים, אכיפה ומעצר של משתמשי אינטרנט, שמירה על הון אנושי נמוך ובכלל זה רמה נמוכה של ידיעת קרוא וכתוב בשפה המקומית ובשפה האנגלית, ומניעת הכשרה טכנולוגית בסיסית. לצד הפעולות הללו קיימות גם מגוון דרכים טכנולוגיות, בכלל זה מניעת פריסת תשתיות טכנולוגיות נדרשות ברחבי המדינה, הגבלות טכניות על רוחב הפס ומהירות האינטרנט, חסימת השימוש בשירותים מקוונים שונים וניטור פעילות המשתמשים במרחב המקוון. מקורן של הגבלות אלה בטכנולוגיות מערביות, לרוב אמריקאיות, המשוקקות גם למדינות יריבות לארצות הברית, דוגמת איראן.

בתחילת מרץ פורסם מחקר שנערך מטעם ארגון סיטיזן לאב (Citizen Lab) שבאוניברסיטת טורונטו שבקנדה, שסקר את פעילות חברת התקשורת הטורקית טורק טלקום (Turk Telekom), הנחשבת לאחת מספקיות התקשורת הגדולות בטורקיה.¹⁴ החברה מחזיקה ב-80% מרשתות הסיבים האופטיים בטורקיה, כמו גם בבעלות על ספק האינטרנט הגדול במדינה המספק שרותי אינטרנט גם לצפון סוריה. מהמחקר עולה כי החברה ניתבה במכוון מאות ממשתמשי האינטרנט בטורקיה ובצפון סוריה להורדת תוכנת ריגול, או בשמה המקצועי "רוגלה", למחשביהם, בשעה שניסו להוריד אפליקציות אחרות. לטענת עורכי המחקר, צעדים אלה ננקטו בין השאר למטרות ריגול אחר משתמשים בצדו הסורי של הגבול המשותפים לקבוצה הכורדית "הצבא הכורדי בסוריה" (YPG), הנלחמת בכוחות הטורקיים על השליטה במחוז עפרין שבצפון מערב סוריה. גם חברת התקשורת המצרית טלקום איגיפט (Telecom Egypt) הוזכרה במחקר כמי שהשתלטה על תעבורת האינטרנט של משתמשיה, תוך ניתובם לאתרים שונים. מהמחקר עולה כי בשתי המדינות נעשה שימוש בפתרון טכנולוגי בשם PacketLogic, פרי פיתוחה של חברת סנדווין (Sandvine)

הקנדית, שנועד במקור לטיוב שירותי תעבורה מקוונים, כמו גם לאיתור הונאות ותוכנות מזיקות ("נוזקות").

דיווחים אודות מעורבותה של חברת טורק טלקום בניטור פעילות משתמשים בטורקיה הופצו כבר באוקטובר 2016, בעקבות הודעת דואר אלקטרוני שהפיץ מהנדס בכיר בחברה במייל פנימי לשאר העובדים ובה כתב "איני רוצה לבלות את שארית חיי בחרטה על כך שנטלתי חלק בטרור של ארדואן. לכן אני עוזב".¹⁵ העובד הצהיר כי "... אנו מוכרים פתרון שיכול לחלץ שמות משתמש וסיסמאות מתעבורה מוצפנת". הוא גם היה זה שטבע את ההצהרה "איני רוצה דם על הקוד שלי". צעד זה גרם למחאה פנימית בחברה במהלכה הודלפו באופן אנונימי מסמכים ותכתובות פנימיות שחשפו כי מדובר בפתרון טכנולוגי המאפשר מעקב גם אחר כתובות המחשבים של המשתמשים (IP), האתרים בהם מבקרים המשתמשים והתדירות. לטענה חוקר בחברה, יכולות החברה דומות בבסיסן לאלה של הסוכנות לביטחון לאומי של ארצות-הברית (NSA).¹⁶

חברה נוספת ששמה הוזכר בהקשרים אלה היא NSO הישראלית המספקת תוכנת ריגול ומעקב בשם פגסוס (Pegasus) המופעלת בלחיצה על קישור הנשלח למשתמשים, ומאפשרת לשולחיה גישה לכל התכנים במכשיר הסלולר, כמו גם ריגול דיגיטלי מתמשך אחר היעד וסביבתו.¹⁷ תוכנה זו נמכרה ברחבי העולם, אך שמה של החברה עלה לכותרות בדוח קודם שפורסם על ידי ארגון סיטיזן לאב באוגוסט 2016 ובה נטען כי נעשה שימוש במוצרה כנגד פעילי זכויות אדם מאיחוד האמירויות בשם אחמד מנסור,¹⁸ שקיבל הודעות טקסט לטלפון הסלולרי שלו ובהן קישור לתוכנה הזדונית.

חברת NSO, כמו גם חברת סנדוויץ, נרכשו על ידי חברת פרנסיסקו פרטנרס (Francisco Partners) האמריקאית, המשקיעה במגוון חברות שחלקן מעורבות מזה שנים במכירת טכנולוגיות למדינות ברחבי המזרח התיכון. פרנסיסקו פרטנרס ביצעה השקעה גם בחברת בלו קואט (Blue Coat Systems) האמריקאית,¹⁹ שידוע כי סיפקה את הטכנולוגיה למדינות רבות במזרח התיכון ומחוצה לו,²⁰ ובין היתר לשלטונות סוריה לפני ובמהלך העימותים במדינה,²¹ בגינה אף הותקפה בצורה מקוונת על ידי פעילי "אנונימוס" שפרצו למערכות החברה.²²

אספקת מוצרים למדינות העלולות לעשות בכך שימוש לרעה כנגד אזרחיהן עומדת לעיתים קרובות בניגוד למדיניות החברות או המדינות שבקרן פועלות, ואשר לא פעם מממנות את פעילות החברות. דוגמה לכך היא חברת וובסנס האמריקאית (Websense), ובשמה הנוכחי פורספוינט (Forcepoint) שפעילותה בתימן אותרה כבר באוגוסט 2009,²³ חרף הצהרת החברה שלא למכור מוצרים לממשלות או ספקי אינטרנט "המעורבים בכל סוג של צנזורה ממשלתית".²⁴ דוגמה נוספת היא חברת Netsweeper הקנדית שזכתה

במימון מטעם ממשלת קנדה,²⁵ וידועה כמי שמספקת טכנולוגיה להגבלה וניטור פעילות מקוונת ברחבי המזרח התיכון והעולם המוסלמי.²⁶

המרחב המקוון מעניק שפע של הזדמנויות ליצירת תקשורת באופן בלתי אמצעי, חשיפה לאינפורמציה בלתי מוגבלת, במה להבעת עמדות, ועוד שלל יתרונות שערכם לא יסולא בפז. ואולם, מאפייניו כמרחב דיגיטלי מאפשרים שימוש בכלים טכנולוגיים המצרים את חופש השימוש בו. השימוש שעושות מדינות בטכנולוגיות מסוג זה לניטור וריגול אחר משתמשים ברשת מציב שאלות אתיות הנוגעות בצורך להגביל ולפקח על שיווק המוצר, ואף להוביל למהלך בין מדינתי רחב לטיפול בסוגיה. ואולם, אל לנו להתעלם מכך כי השימוש בטכנולוגיות מסוג זה רווח גם בקרב ה-NSA וגורמי ממשל אחרים ברחבי העולם המערבי ומופנה כלפי אזרחים באותן מדינות מערביות.

הכותב הוא חוקר אינטרנט וסייבר במזרח התיכון, המשמש כאחראי ללימודי סייבר במכללה האקדמית תל אביב יפו וכעורך אתר Middleeasternet.com.

---

¹ Erdoğan'dan Türkiye'deki Suriyelilere vatandaşlık açıklaması, BBC Türkçe, July 3, 2016.

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/07/160703_erdogan_suriyeliler

#SuriyeninYanındayız²

<https://twitter.com/ermancimen/status/984095058906492929> :15.4.18³

#SavaşaHayır⁴

#ÇocukGözüyleGUTA, #DoğuGuta, Katilesed⁵

Globally, People Point to ISIS and Climate Change as Leading Security Threats, PEW, August 1, 2017⁶

<http://www.pewglobal.org/2017/08/01/globally-people-point-to-isis-and-climate-change-as-leading-security-threats/>

<https://twitter.com/HampaHa/status/985945723370958849> :19.4.18⁷

<https://twitter.com/ebi19730/status/985943091986169856> :19.4.18⁸

<https://twitter.com/trigimo/status/984413100622471168> :19.4.18⁹

: 19.4.18¹⁰

<https://twitter.com/search?q=%23%D8%AF%D8%B4%D9%85%D9%86%D9%85%D8%A7%D9%87%D9%85%DB%8C%D9%86%D8%AC%D8%A7%D8%B3%D8%AA&src=typd>

¹¹ "תגובת דרשן תפילות יום השישי באצפהאן למחאת החקלאים: אין מים בכמות מספקת", אירנ"א, 13 באפריל, 2018.

<https://twitter.com/DrHadiyazdani/status/984773008979095552> :19.4.18¹²

¹³ "חקלאים מוהים היפנו את גבם לדרשן במהלך תפילת יום השישי באצפהאן", רדיו פרדא, 16 במרץ, 2018.

¹⁴ Bill Marczak, Jakub Dalek, Sarah McKune, Adam Senft, John Scott-Railton, and Ron Deibert, "BAD TRAFFIC Sandvine's PacketLogic Devices Used to Deploy Government Spyware in Turkey and Redirect Egyptian Users to Affiliate Ads?", The Citizen Lab, The Munk School of Global Affairs, University of Toronto, 9 March 2018.

<https://citizenlab.ca/2018/03/bad-traffic-sandvines-packetlogic-devices-deploy-government-spyware-turkey-syria>

Thomas Fox-Brewster, "Is An American Company's Technology Helping Turkey Spy On Its Citizens?", Forbes, ¹⁵ 25 October 2016. <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2016/10/25/procera-francisco-partners-turkey-surveillance-erdogan/#210a75844345>

Su Herring, "Timeline of Internet Censorship and Declining State of Media Freedom in Turkey", iGmena, ¹⁶ 11 November 2016. <https://www.igmena.org/Timeline-of-Internet-Censorship-and-Declining-State-of-Media-Freedom-in-Turkey-->

Lily Hay Newman, "A HACKING GROUP IS SELLING IPHONE SPYWARE TO GOVERNMENTS", Wired, 25 August ¹⁷ 2016. <https://www.wired.com/2016/08/hacking-group-selling-ios-vulnerabilities-state-actors>

Bill Marczak and John Scott-Railton, "THE MILLION DOLLAR DISSIDENT; NSO Group's iPhone Zero-Days used ¹⁸ against a UAE Human Rights Defender", The Citizen Lab, The Munk School of Global Affairs, University of Toronto, 24 August 2016. <https://citizenlab.ca/2016/08/million-dollar-dissident-iphone-zero-day-nso-group-uae>

Symantec, "Symantec to Acquire Blue Coat and Define the Future of Cybersecurity", 12 June 2016. ¹⁹ https://www.symantec.com/about/newsroom/press-releases/2016/symantec_0612_01

Morgan Marquis-Boire, Jakub Dalek, Sarah McKune, Matthew Carrieri, Masashi Crete-Nishihata, Ron ²⁰ Deibert, Saad Omar Khan, Helmi Noman, John Scott-Railton, and Greg Wiseman, "PLANET BLUE COAT; Mapping Global Censorship and Surveillance Tools," The Citizen Lab, The Munk School of Global Affairs, University of Toronto, 15 January 2013.

Retrieved from <https://citizenlab.ca/2013/01/planet-blue-coat-mapping-global-censorship-and-surveillance-tools>

u/Kinost, "BlueCoat, a company that specializes in censorship, surveillance and internet infrastructure such as public/corporate wifi, has become a certificate authority, allowing it to initiate man-in-the-middle attacks without warning", reddit.com, 27 May 2016. https://www.reddit.com/r/privacy/comments/4l8rfa/bluecoat_a_company_that_specializes_in_censorship

"Bluecoat's role in Syrian censorship and nationwide monitoring system #OpSyria", reflnets.info, ²¹ 1 September 2011. <https://reflnets.info/articles/bluecoat-s-role-in-syrian-censorship-and-nationwide-monitoring-system-opsyria>

²² טל פבל, "ההאקרים שמים את מערכת המעקב הסורית על הכוונת", הארץ, 7 אוקטובר 2011.

CmdrTaco, "Yemenis Should Be Incensed At Websense", slashdot.org, 10 August 2009. ²³ <https://features.slashdot.org/story/09/08/10/1449206/yemenis-should-be-incensed-at-websense>

John Leyden, "Websense yanks censorware from Yemen", The Register, 11 August 2009. https://www.theregister.co.uk/2009/08/11/websense_yemen_filter_row

Forcepoint.com: <https://www.forcepoint.com/anti-censorship-policy> ²⁴

Jordan Pearson, "The Canadian Government Has Funded a Notorious Censorship Company for a Decade", ²⁵ Motherboard, 21 September 2016. https://motherboard.vice.com/en_us/article/ezpm9w/canadian-government-funded-notorious-censorship-company-for-a-decade-netsweeper-bahrain-citizen-lab

Nicki Thomas and Amy Dempsey, "Guelph-based software censors the Internet in the Middle East", The ²⁶ Star, 13 June 2011. https://www.thestar.com/news/gta/2011/06/13/guelphbased_software_censors_the_internet_in_the_middle_east.html; UAE: "Websites blocked in UAE with Netsweeper", stanford.edu, 2 July 2012. <https://mailman.stanford.edu/pipermail/liberationtech/2012-July/004265.html>; Bahrain: "Canadian company's software may be used to stifle freedom of expression in Bahrain", Bahrain Watch. <https://bahrainwatch.org/amanatech/en/investigations/netsweeper>; Yemen: Jakub Dalek, Ron Deibert, Sarah McKune, Phillipa Gill, Adam Senft, and Naser Noor, "INFORMATION CONTROLS DURING MILITARY OPERATIONS; The case of Yemen during the 2015 political and armed conflict", The Citizen Lab, The Munk School of Global Affairs, University of Toronto, 21 October 2015. <https://citizenlab.ca/2015/10/information-controls-military-operations-yemen>; Somalia: Masashi Crete-Nishihata, Jakub Dalek, Adam Senft, Saad Omar Khan, Matthew Carrieri, Ron Deibert, and Helmi Noman, "INTERNET FILTERING IN A FAILED STATE; The Case of Netsweeper in Somalia", The Citizen Lab, The Munk School of Global Affairs, University of Toronto, 20 February 2014. <https://citizenlab.ca/2014/02/internet-filtering-failed-state-case-netsweeper-somalia>; Pakistan: Jakub Dalek, Adam Senft, Masashi Crete-Nishihata, Ron Deibert, "O PAKISTAN, WE STAND ON GUARD FOR THEE; An Analysis of Canada-based Netsweeper's Role in Pakistan's Censorship Regime", The Citizen Lab, The Munk School of Global Affairs, University of Toronto, 20 June 2013. <https://citizenlab.ca/2013/06/o-pakistan>